TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI
Sayı : 20629
Tarih : 20-10-2026

10/4771

Özgül SAKİ
İstanbul Milletvekili

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Başta Alevi çocuklar olmak üzere, farklı inançlara mensup olan, herhangi bir dine inanmayan veya çocuklarının zorunlu din öğretimi almasını istemeyen ailelerin ve öğrencilerin yaşadığı hak ihlallerinin; zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin içerik ve uygulamasının laiklik, eşitlik, çocuk hakları ve din ve vicdan özgürlüğü bakımından doğurduğu sonuçların; ulusal ve ulusüstü yargı kararlarının uygulanma düzeyinin ve farklı ülkelerdeki modellerin incelenerek zorunlu din derslerinin kaldırılması ve çoğulcu, bilimsel, eşitlikçi bir eğitim düzeninin kurulması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

ÖZGÜL SAKİ
İstanbul Milletvekili

GEREKÇE

Din ve vicdan özgürlüğü; bir dine inanma ve inancını açıklama özgürlüğünün yanı sıra inanmama, inancını değiştirme, dinî veya felsefi kanaatini açıklamaya zorlanmama ve çocukların eğitiminde ebeveynlerin bu kanaatlerine saygı gösterilmesini isteme haklarını da kapsar. Çocuğun yaşı ve gelişen özerkliği doğrultusunda kendi düşünce, vicdan ve din özgürlüğü de gözetilmelidir. Devletin eğitim alanındaki yükümlülüğü, belirli bir inancı veya inanç yorumunu esas almak değil; bütün çocukların eşitliğini güvence altına alan, bilimsel ve çoğulcu bir kamusal eğitim düzeni kurmaktır.

Türkiye'de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, 1982 Anayasası'nın 24'üncü maddesiyle ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasına alınmış; 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 12'nci maddesinde de bu zorunluluk tekrarlanmıştır. Dersin adı din kültürü ve ahlak öğretimi olmakla birlikte, öğretim programlarında ve uygulamada Sünni İslam'ın inanç, ibadet ve davranış kalıplarına ağırlık verilmesi; nesnel bilgi aktarımı ile belirli bir inanç yorumunun benimsetilmesi arasındaki sınırı belirsizleştirmektedir. Bu durum, devletin inançlar karşısındaki tarafsızlığı ve herkes için eşit eğitim yükümlülüğü bakımından kalıcı bir sorun oluşturmaktadır.

Aleviler açısından zorunlu din dersleri, uzun yıllardır dile getirilen eşit yurttaşlık ve inanç özgürlüğü taleplerinin başında gelmektedir. Aleviliğin kendi kavramları, ibadetleri, kurumları, tarihsel deneyimi ve iç çoğulluğu esas alınmadan dışarıdan tanımlanması; Sünni İslam merkezli bir çerçevenin içinde tali veya folklorik bir unsur olarak sunulması, Alevi çocukların okulda kendi kimliklerinin eşit ve saygın biçimde temsil edilmediği duygusunu güçlendirmektedir. Alevi kurumlarının, velilerin ve öğrencilerin zorunlu din derslerinin kaldırılması; Aleviliğin devlet tarafından yeniden tanımlanmaması ve eğitim yoluyla asimilasyon kaygılarını doğuran uygulamalara son verilmesi yönündeki taleplerinin kamusal politika oluşturma süreçlerinde doğrudan ve etkili biçimde dikkate alınması gerekir.

Bununla birlikte mesele yalnızca Alevilerle sınırlı değildir. Hristiyan, Musevi, Ezidi ve farklı inanç topluluklarına mensup aileler ile ateist, agnostik, deist olan, herhangi bir inanç tanımı kullanmayan ya da yalnızca çocuğunun zorunlu din öğretimi almasını istemeyen bütün ebeveynler bakımından aynı temel hak güvenceleri geçerlidir. Muafiyetin dar gruplarla sınırlandırılması veya nüfus kaydı, vaftiz belgesi ya da benzeri kanıtların aranması, kişileri dinî ve felsefi kanaatlerini açıklamaya zorlayabilmekte; öğrenciyi okul ortamında görünür hâle getirerek damgalanma ve ayrımcılık riskine açık bırakabilmektedir. Muaf tutulan öğrenciye nitelikli bir alternatif ders ile güvenli ve eşit bir eğitim ortamı sunulmaması da sorunu ağırlaştırmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye kararında (B. No: 1448/04, 9 Ekim 2007) öğretim programının nesnellik ve çoğulculuk ölçütlerini karşılamadığını, Alevi inancına ilişkin yetersizlikleri ve muafiyet sistemindeki sorunları belirleyerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2'nci maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Mansur Yalçın ve Diğerleri/Türkiye kararında da (B. No: 21163/11, 16 Eylül 2014; kesinleşme 16 Şubat 2015) müfredatta yapılan değişikliklerin yapısal sorunu gidermediğini, Sünni İslam'a diğer din ve felsefi yaklaşımlardan daha geniş yer verildiğini ve ebeveynlerin kanaatlerine saygı gösteren etkili bir seçenek oluşturulması gerektiğini tespit etmiştir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, bu kararların icrasını denetlerken 13 Haziran 2024 tarihli CM/ResDH(2024)125 sayılı Ara Kararı'nda derslerin zorunlu kalmasını ve muafiyet imkânının son derece sınırlı olmasını kaydetmiş; mevcut usulün ebeveynleri dinî veya felsefi kanaatlerini açıklamaya zorlayabildiğini ve Sünni İslam dışındaki kanaatlere sahip ailelerin çocukları için uygun seçenekler oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Bu değerlendirme, yalnızca ders kitaplarına yeni başlıklar eklenmesinin hak ihlalini ortadan kaldırmaya

yetmediğini; içerik, katılım ve muafiyet düzeninin birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu da Hüseyin El ve Nazlı Şirin El başvurusunda (B. No: 2014/15345, 7 Nisan 2022; RG 28 Temmuz 2022, Sayı 31906), ebeveynlerin eğitim ve öğretimde dinî ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini isteme hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, Anayasa'nın din kültürü ve ahlak öğretimini zorunlu kılan hükmünün, belirli bir dinin veya inanç yorumunun benimsetilmesine yönelik din eğitiminin herkese zorunlu tutulabileceği anlamına gelmediğini; zorunlu öğretimin nesnel ve çoğulcu olması gerektiğini vurgulamıştır. Danıştayın farklı tarihlerde verdiği kararlar ise müfredat değişikliklerinin değerlendirilmesi konusunda yeknesak bir uygulama oluşmadığını göstermektedir. AİHM ve AYM kararlarının gerekleriyle uyumlu, öngörülebilir ve ülke genelinde eşit bir düzen kurulması hukuki güvenliğin gereğidir.

Karşılaştırmalı uygulamalar, din ve devlet ayrılığını tek bir model üzerinden değil; devlet okulunda dinî telkini dışlama, katılımı isteğe bağlı kılma veya herkes için ortak fakat mezhep dışı bir dinler ve hayat görüşleri dersi düzenleme yollarıyla güvence altına almaktadır. Fransa, Meksika, Uruguay, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde devlet okulu belirli bir dinin öğretildiği ya da ibadetin yürütüldüğü bir alan olarak kabul edilmez; dinler tarihsel, kültürel ve toplumsal olgular olarak tarafsız biçimde incelenebilir. Japonya Anayasası'nın 20'nci maddesi devlet organlarının din eğitimi ve dinî faaliyette bulunmamasını, Hindistan Anayasası'nın 28'inci maddesi ise bütünüyle devletçe finanse edilen kurumlarda dinî öğretim yapılmamasını ve diğer devletçe tanınan veya desteklenen kurumlarda öğrencinin ya da velisinin rızası olmaksızın dinî öğretim veya ibadete katılımın zorunlu kılınmamasını öngörmektedir. Hindistan Yüksek Mahkemesi de Aruna Roy/Hindistan Birliği kararında dinî telkin ile dinler hakkında karşılaştırmalı öğretimi birbirinden ayırmıştır.

Almanya'da din dersi anayasal statü taşısa da ebeveynler çocuğun derse katılıp katılmayacağına karar verebilmekte ve birçok eyalette etik veya felsefe dersleri alternatif oluşturmaktadır. İngiltere'de velilerin çocuklarını din eğitiminden çekme hakkı, Brezilya'da ise devlet ilköğretim okullarındaki din öğretimine kaydın isteğe bağlı olması kabul edilmiştir. Norveç ve İsveç'te dinler, etik ve din dışı hayat görüşleri hakkında ortak dersler bulunmakla birlikte bunların dayanağı, bir inancın benimsetilmesi değil; farklı din ve dünya görüşlerinin nesnel, eleştirel ve çoğulcu biçimde incelenmesidir. Nitekim AİHM'in Folgerø ve Diğerleri/Norveç kararı, ortak dersin belirli bir dine orantısız ağırlık vermesi ve muafiyetin yetersiz kalması hâlinde ebeveynlerin haklarının ihlal edileceğini ortaya koymuştur.

Kanada'da ise eğitim eyaletlerin yetkisindedir; tarihsel mezhep okulu güvenceleri bulunsa da tek bir merkezî ve bütün öğrencilere uygulanan çoğunluk dini dersi modeli yoktur.

Azerbaycan da bu karşılaştırmada ayrıca anılabilir. Azerbaycan Anayasası'nın 18'inci maddesi din ile devletin ayrı olduğunu ve devlet eğitim sisteminin laik niteliğini güvence altına almaktadır. Devlet okullarında Türkiye'deki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine karşılık gelen, bütün öğrencilere yönelik zorunlu mezhepsel bir din dersi bulunmamaktadır.

Bu örnekler, karşılaştırılan sistemlerin hiçbirinde Türkiye'deki mevcut bileşimin olağan bir laik eğitim modeli sayılmadığını göstermektedir. Bazı ülkelerde mezhebe dayalı ders vardır ancak katılım isteğe bağlıdır veya gerçek bir çekilme hakkı tanınır; bazı ülkelerde ortak ders zorunludur ancak mezhep dışı, nesnel, eleştirel ve çoğulcu olmak zorundadır; bazı ülkelerde ise devlet okulunda dinî öğretim yapılmaz. Türkiye'yi ayıran temel özellik, çoğunluk dininin belirli bir yorumuna ağırlık veren içerik, anayasal zorunluluk ve kişiyi kanaatini açıklamaya zorlamayan genel bir çekilme hakkının bulunmamasının aynı yapıda birleşmesidir.

Kurulacak Meclis Araştırması Komisyonunda zorunlu ve seçmeli din derslerinin güncel programları, ders kitapları, öğretmen yetiştirme ve ölçme-değerlendirme süreçleri ile okul içi dinî faaliyetlerin laiklik, bilimsel eğitim, eşitlik ve çocuk hakları bakımından incelenmesi; başta Aleviler olmak üzere farklı inanç ve inançsızlık gruplarına mensup öğrencilerin ve çocuklarının zorunlu din öğretimi almasını istemeyen ailelerin yaşadığı ayrımcılık, ifşa, damgalanma ve psikososyal etkilerin belirlenmesi; muafiyet başvurularına, kabul ve ret oranlarına, istenen belgelere, kişisel verilerin korunmasına ve muaf öğrenciler için sağlanan alternatiflere ilişkin ülke çapındaki verilerin açıklığa kavuşturulması; AİHM, AYM ve idari yargı kararlarının uygulanması için alınan tedbirlerin değerlendirilmesi; Alevi kurumlarının, eğitim sendikalarının, çocuk hakları kuruluşlarının, velilerin, öğrencilerin ve bağımsız uzmanların dinlenmesi; zorunlu din derslerinin kaldırılması ve dinler ile hayat görüşleri hakkında öğretimin ancak nesnel, eleştirel, çoğulcu ve gönüllülük esasına dayalı biçimde düzenlenmesi için gerekli anayasal, yasal ve idari değişikliklerin ortaya konulması gerekmektedir.

Zorunlu din dersleri meselesi, yalnızca bir dersin içeriğine ilişkin değildir; devletin inançlar karşısındaki tarafsızlığını, çocuğun üstün yararını ve eşit yurttaşlığın maddi koşullarını ilgilendirmektedir. Başta Alevilerin yıllardır sürdürdüğü hak mücadelesi olmak üzere çocuklarının zorunlu din öğretimi almasını istemeyen bütün kesimlerin talepleri, ulusal ve ulusüstü yargı kararları ve farklı ülke deneyimleri birlikte değerlendirildiğinde, TBMM'nin sorunun bütün boyutlarını araştırması ve kalıcı bir çözüm için gerekli adımları belirlemesi gerekmektedir.

1	OSMAN CENGİZ ÇANDAR	DİYARBAKIR	
2	SERHAT EREN	DİYARBAKIR	
3			
4	ÖMER FARUK HÜLAKÜ	BİNGÖL	
5	ONUR DÜŞÜNMEZ	HAKKARİ	
6	SEMRA ÇAĞLAR GÖKALP	BİTLİS	
7	BURCUGÜL ÇUBUK	İZMİR	
8	CELAL FIRAT	İSTANBUL	
9	SİNAN ÇİFTYÜREK	VAN	
10	HEVAL BOZDAĞ	AĞRI	
11	ZÜLKÜF UÇAR	VAN	
12	YILMAZ HUN	IĞDIR	
13	NEJLA DEMİR	AĞRI	
14	İBRAHİM AKIN	İZMİR	
15	ALİ BOZAN	MERSİN	
16	DİLAN KUNT AYAN	ŞANLIURFA	
17	GÜLDEREN VARLİ	VAN	
18	MEHMET KAMAÇ	DİYARBAKIR	
19	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
20	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	